

De Morgenster 15 oktober 2023
Serie 'reisgenoten'
Thema: 'Vreemden worden vrienden'

Orde van dienst

Inleidende orgelmuziek

Luiden van de bel en aansteken van de kaarsen

Woord van welkom door de ouderling van dienst

Zingen: 'Ik hunker, o God naar uw huis' [84c]

Groet en bemoediging

Drempelgebed

Zingen: 'Word stil nu de Ene tot ons komt' (Het liefste lied van overzee I-56)

Inleiding op het thema

Gebed om ontferming, besloten met het zingen van 301-k (Kyrië uit Iona)

Glorialied: 'Dank, dank nu allen God' [704] *couplet 1*

Eerste schriftlezing: Ruth 1: 6-19

Muzikaal intermezzo

Tweede schriftlezing: Handelingen 8: 26-39

Zingen: 'U komt de lof toe' (339a)

Overweging

Zingen: 'Wijs mij niet af, ik kan je niet verlaten' [787]

Dankgebed, voorbeden, stil gebed en Onze Vader

Mededelingen door de ouderling van dienst en toelichting op de collecten

Inzameling van de gaven onder orgelspel

Slotlied: 'Door de wereld gaat een woord' [802] *couplet 1, 4 en 5*

Zending en zegen

Gemeente: gezongen Amen

Uitleidend orgelspel

Overweging

De afgelopen week hebben velen van ons rondgelopen met een soort van nine-eleven gevoel. Vorige week zaterdag is er in Israël een verschrikkelijke terroristische aanslag uitgevoerd, grotendeels op burgers. Ook kleine kinderen en jongeren zijn vermoord of meegenomen als gijzelaar. Sinds dat moment is er een groeiende wereldwijde spanning wat er verder gaat gebeuren. Toen ik deze tekst op vrijdagmiddag schreef had Israël meer dan een miljoen inwoners van de Gaza-strook opgeroepen om naar het Zuiden daarvan te trekken, omdat een invasie voor de deur zou staan. Zo leidt de ene gruwelijke aanslag tot een volgende humanitaire ramp. Hoe valt hier ooit nog vrede te stichten? Hoe zal het ooit nog komen tot een staat waar Joden en Palestijnen vreedzaam naast elkaar kunnen wonen? Dat lijkt verder weg dan ooit – met de stad Gaza als het middelpunt.

En dan lezen we juist op deze zondag uitgerekend die *ene* tekst uit het Nieuwe Testament waar die plaatsnaam genoemd wordt. Het is op de verlaten weg van Jeruzalem naar Gaza dat er iets bijzonders gebeurt. Een man uit een ver land komt tot inzicht en geloof. Een boodschapper van God heeft Filippus naar die plek gestuurd. Daar gaat iets bijzonders gebeuren. In dit verhaal staat de weg naar Gaza

voor het leggen van nieuwe verbindingen, voor het komen tot verstaan, tot het ervaren van de stem van God. Zo kan het dus ook gaan op de weg van Jeruzalem naar Gaza..... Filippus en de Ethiopiër worden reisgenoten. Ze gaan samen voetstappen zetten. Dus voetstappen van vrede op de weg naar Gaza. Zullen wij dat zelf ooit nog mee gaan maken? Dat je het woord vrede en de naam van de stad 'Gaza' in één adem gaat noemen? Naast het verhaal over die twee mannen hebben we gehoord over twee vrouwen, Naomi en Ruth. Ook daar komen voetstappen samen, ook daar wordt verbinding gelegd. Ook zij zijn reisgenoten. Met het grote wereldnieuws op de achtergrond ben ik vooral het verhaal van Ruth en Naomi gaan lezen. En ik heb mij afgevraagd: zitten er elementen in de tekst waarin het gaat om vrede en verbinding? Zitten er elementen van hoop in? Met die bril op ben ik de tekst gaan lezen. Laat ik met u delen wat mij daarbij is opgevallen. Ik beperk me tot drie dingen.

Het eerste en misschien wel het belangrijkste dat opvalt is dat in dit verhaal een grens doorbroken wordt, tussen Israëlieten en Moabieten. Die grens stond voor uitsluiting, voor 'raak niet aan'. Maar in dit verhaal verbindt een vrouw uit Moab zich met een vrouw uit Israël. En Moab en Israël, dat is water en vuur. Die twee kunnen eigenlijk niet samengaan. In het boek Ruth vinden we een ander verhaal. Misschien is die vertelling wel ooit opgeschreven uit protest tegen een al te rigoureuze scheiding tussen Joden en niet-joden. Dat kun je vinden in de boeken Ezra en Nehemia. Daar staat dat iedere man die een buitenlandse heeft getrouwd, bijvoorbeeld een Moabitische, dat hij zijn vrouw moet wegzenden. Maar in de vertelling van Ruth wordt daar een heel andere visie op gegeven, ja zelfs wordt Ruth, de vrouw uit Moab, de stammoeder van koning David – zoals ook de evangelist Matteüs meldt. Zou het kunnen zijn dat de schrijver van Ruth een correctie aan wil brengen op wat je elders in het Oude Testament kunt vinden? Een spannend idee! Laat ik er een voorbeeld naast leggen dat ik in allerlei variaties bij vele pastorale bezoeken heb gehoord: hoe het vroeger een groot probleem, misschien wel een onmogelijkheid was als een protestants meisje verkering kreeg met een Rooms-Katholieke jongen. Of als er verloofd werd tussen Gereformeerd en Hervormd. Tussen ons is dat bijna niet meer voor te stellen maar ook dat was in sommige kringen een onmogelijkheid. Het heeft tot onnoemelijk veel tranen geleid, dat liefde niet mocht zijn. Maar hier gaat het anders, in de Zuid-Afrikaanse woorden van Stef Bos: *Jou land is my land Jou volk is my volk Jou taal is my taal En jou God is my God En jou droom is my droom Jou pad is my pad Jou toekoms my toekoms Jou hart is my hart En my deel is jou deel My brood is jou brood*

Dat woord 'brood' brengt ons bij het tweede element in het verhaal. Naomi is ooit met haar man Elimelech en haar twee zoons naar Moab gegaan, gedwongen door gebrek aan brood, door een hongersnood. Vandaag de dag zouden we haar een economische vluchteling noemen. Ze woonden in Bethlehem. Dat betekent: 'broodhuis'. Dat is dus ook waar het geboorteverhaal van Jezus zich ooit zal afspelen: in een plaats die 'broodhuis' betekent. De vraag in het verhaal van Ruth is: zal er weer brood gevonden kunnen worden, en wie zal je dat dan schenken en wat kan er dan gebeuren tussen mensen? Daar in Moab is Elimelech is gestorven, en ook haar twee zoons. Hun namen spreken boekdelen, want Machlon betekent 'ziekelijke', en Kiljon betekent 'afgeschrevene'. Maar dan hoort Naomi dat God zich bekommerd heeft om zijn volk, en dat er weer brood is. Ze kan terugkeren naar het 'broodhuis', zij het als weduwe en zonder kinderen. Maar haar twee schoondochters

vergezellen haar. De naam van Ruth is veelbelovend, want dat betekent zoveel als 'vrouwelijke metgezel'. Maar dan zegt Naomi: 'Gaan jullie nu maar allebei terug naar het huis van je moeder'. Een opvallende uitdrukking: niet: 'huis van je vader', maar: 'huis van je moeder'. Ruth is een echt vrouwenboek, met Naomi als de eigenlijke hoofdpersoon. Maar dan komt de zin die mij trof, een zin die voor ons als gemeente iets kan betekenen. Want Naomi vervolgt met: *'Moge de HEER zo goed voor jullie zijn als jullie voor mij en mijn gestorven zonen zijn geweest.'* Je kunt ook vertalen: *Moge de ENE met u doen in vriendschap zoals gij gedaan hebt met de gestorvenen en met mij.* (Naardende Bijbel) Waar het om gaat is het woord dat hier met 'vriendschap' wordt vertaald. Het kan ook zijn: 'liefde', of 'trouw'. Waarom is het dat deze zin mij trof? Zo bijzonder is hij toch niet? Je leest er gemakkelijk overheen. Maar als je op een moment gearriveerd bent dat de barbarij van de een het verschrikkelijke geweld van de ander oproept en er een bloedvergieten dreigt zonder einde – zoals ook in Oekraïne waar een dorp onlangs nog door één bom in één keer 55 doden telde – als je vanuit die wereld de bijbel opent en je leest over liefde, of trouw of vriendelijkheid van God jegens mensen zoals de ene mens ook jegens de andere mens liefde of trouw of vriendelijkheid bewijzen kan – ja dan krijgt dat een diepere betekenis. En dan ga je daar verder over lezen en dan leer je drie dingen over het hier gebruikte woord:

- ten eerste: bij deze liefde of trouw of vriendelijkheid gaat het om iets essentieels dat nodig is voor het voortbestaan. Het overleven zelf staat op het spel. Concreet in deze dagen: wat zal Hamas doen met de gegijzelden? Zal Israël burgerdoelen bestoken?
- in de tweede plaats: degene die deze liefde of trouw bewijst, die is de *enige* die dat op moment kan bewijzen. Hij of zij is de enige ter plaatse. Alsof je iemand ziet verdrinken en je kunt niet naar anderen wijzen op dat moment, neen, jij bent de enige die kan redden. Zo zijn Orpa en Ruth geweest voor hun veel te vroeg gestorven mannen, zo is hun band met Naomi. Zo moge God zijn voor Orpa en Ruth. Zo zal een individuele Palestijnse of Israëlitische militair mogen zijn als het er op aan komt het leven van een ander te sparen...
- ten derde, en dan wordt het helemaal confronterend: de liefde of trouw of vriendelijkheid waar Naomi van spreekt die geldt in het Oude Testament steeds tussen twee partijen die reeds een positieve band hebben opgebouwd. Dat hadden Orpa en Ruth met hun echtgenoten, dat hebben ze met hun schoonmoeder, zowel Ruth als Orpa heeft dat. Dat heeft, zo mogen wij ten diepste geloven, de Eeuwige God ten opzichte van zijn mensen. Daaruit mogen wij leven en opnieuw leven als wij stuk zijn gelopen. Maar is daarvan wel te spreken als het gaat over Jood en Palestijn? Niet in het algemeen. Maar het kan wel. Er is hoop, ook nu. Er zijn talloze groepen waar joden en Palestijnen proberen verder te komen dan een vijanddenken. Wat zullen deze groepen het nu zwaar hebben. Wat moet je dan tegen de stroom in zwemmen... Dit alles naar aanleiding van die ene zin: *Moge de HEER zo goed voor jullie zijn als jullie voor mij en mijn gestorven zonen zijn geweest.*

Tot slot, en veel korter nog een derde zin die mij trof. Zowel Orpa als Ruth willen met Naomi mee. Maar Naomi spreekt dat met zoveel klem tegen dat Orpa toegeeft en haar schoonmoeder vaarwel kust. Opnieuw mag het ons treffen wat er staat, ik citeer: Orpa kuste haar schoonmoeder vaarwel, *maar Ruth week niet van haar zijde.* Of ook: 'Ruth klemde zich aan haar vast'. Het is dezelfde taal die in Genesis hoofdstuk 2 gebruikt wordt over een man die zich zal losmaken van zijn ouders en zich zal *hechten aan zijn vrouw.* Zo verbindt Ruth zich met alles wat ze is aan haar schoonmoeder; ze verlaat haar land, keert niet terug naar het huis van haar moeder maar

gaat mee naar Bethlehem, naar 'het huis van brood', om daar samen met haar schoonmoeder een bestaan op te bouwen. Daar zal zij zegen zoeken. Daar zal zij als een vreemde vrienden maken. *Jou pad is my pad Jou toekoms my toekoms Jou hart is my hart En my deel is jou deel My brood is jou brood*

Zo reikt deze tekst ons drie plaatjes aan, in dagen waarin nieuwe wonden zijn geslagen die generaties lang nodig zullen hebben om weer te helen:

- de gebruikelijke scheiding tussen twee volken, in dit geval Moab en Israël, wordt opgeheven

- in een concrete situatie wordt 'trouw' of 'vriendelijkheid' bewezen

- tegen de stroom in klemt de ene mens zich vast aan de ander, en verlaat hem of haar niet.

Dat wordt ons vanmorgen aangereikt vanuit de Schrift. Uit het verhaal van Filippus en de man uit Ethiopië noem ik nog één element. Ook in dit verhaal worden vreemden vrienden. Hoe gebeurt dat? Door een verhaal te delen. En de een helpt dan de ander om dat verhaal te verstaan. Om zo tot verstaan van *zichzelf* te komen. In dit verhaal ontstaat de oudste kerk van Afrika, namelijk die van Ethiopië. Een heel belangrijke kerk, al was het alleen maar omdat de kerk van Ethiopië een paar boeken aan de rand van de bijbel heeft bewaard die anders verloren zouden zijn gegaan.

Ik rond af. Het is gegaan over tweemaal twee reisgenoten. Naomi en Ruth, Filippus en de Ethiopiër. Meer dan ooit hebben we het op onze aarde nodig dat mensen zichzelf ervaren als elkaars reisgenoten. Dat vraagt ook empathie, inlevingsvermogen. In dagblad Trouw stond afgelopen week een citaat van Abel Herzberg, uitgesproken na de voor Israël zo succesvol verlopen oorlog van 1967. Toen werd in één keer de Sinai, de Golanhoogte en de Westbank veroverd. Ik citeer: op dat moment van glorie voor Israël wilde Herzberg wel bidden voor vrede in het Midden-Oosten, maar niet om vrede voor Israël. Het heil van Israël ging hem ter harte, maar, zo zei hij: 'dit heil brengt het inzicht met zich mee dat de tranen van een Arabische moeder over haar gesneuvelde zoon even zwaar wegen als die van Rachel die om haar kinderen weent'. Want reisgenoten zijn wij, levend onder dezelfde open hemel en etend van hetzelfde brood. AMEN

Erik van Halsema